

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Matěj Buček

Volební chování a hodnotová orientace vysokoškolských studentů

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Pavel Šaradín Ph.D.

OLOMOUC 2015

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

Podpis:

V Přerově, dne 28. listopadu 2015

Děkuji vedoucímu práce Doc. Mgr. Pavlu Šaradínovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky při její realizaci.

Anotace

Tato práce se zabývá problematikou politické mentality a volebního chování studentů vysokých škol. Jejím cílem je analyzovat společensko-politické prostředí, ve kterém se zkoumaná skupina nachází, a vysvětlit její předpokládaný příklon k pravicovým stranám a hodnotám. Chování českých vysokoškolských studentů by mělo kontrastovat s jejími protějšky z ostatních západních demokracií. Teorie se zabývá specifiky českého společensko-politického prostředí, zatímco v praxi dojde k analýze jednotlivých hodnotových preferencí této demografie, dle kterých je možné utvořit explanační teorie o původu a projevech jejího volebního chování.

Klíčová slova

studenti, volební chování, média, sociální sítě, vysoká škola, levice, pravice, politická orientace

Abstract

This thesis describes the political mindset and election behaviour of Czech university students. Its goal is to analyze the sociopolitical environment of the demographic and to explain its supposed leanings to right-wing political parties and ideologies. The behaviour of Czech university students is said to be unlike the one of their western counterparts. Theoretical part deals with the specifics of local sociopolitical environment and the practical part aims to analyze the preferred values of the group that would lead to the creation of explanatory theories about the origins and manifestations of their political behaviour.

Key words

Students, election behaviour, media, social media, university, left-wing, right-wing, political orientation

Obsah

Úvod.....	1
Teoretická část.....	4
1. Vysokoškoláci jako sociální skupina	4
1.1. Vysokoškoláci v domácích výzkumech	4
1.2. Vysoké školství v ČR	5
2. Definování současného pojetí levice a pravice	8
2.1. Levicová politika	8
2.2. Pravicová politika	9
3. Antikomunismus a levice v České republice	11
3.1. Dědictví komunismu.....	11
3.2. Moc antikomunismu	12
4. Tradiční a nová média, sociální sítě a jejich uživatelé.....	15
4.1. Média a pseudoprostředí.....	15
4.2. Nová média.....	15
4.3. Sociální sítě.....	16
Praktická část.....	19
5. Analýza vlastního výzkumu	19
5.1. Postoje studentů v ekonomické problematice	19
5.2. Postoje studentů ve společenské problematice	24
5.3. Zhodnocení hlavní části dotazníku	30
6. Volební chování zkoumané skupiny a jeho příčiny	32
6.1. Volební chování studentů	32
6.2. Příčiny volebního chování	33
Závěr.....	37
Seznam pramenů a literatury.....	40

Úvod

Vysokoškolští studenti byli vždy specifickou skupinou voličů napříč všemi liberálně-demokratickými zeměmi. A právě současná generace studentů vysokých škol v České republice vyrůstala a také žije v obnovené demokratické a liberální společnosti. Jejich volební chování a názorová orientace se značně liší od průměrného volebního chování voličů starších a voličů s nižší mírou dosaženého vzdělání. V západoevropských zemích se vysokoškoláci obecně přiklánějí k levicovým a liberálním hodnotám. Vysokoškoláci v českém prostředí ovšem tomuto trendu neodpovídají a profilují se převážně pravicově¹. Tento trend je v obecném povědomí a mediálním prostředí považován za obecně platný². Do jaké míry tato tvrzení skutečně odpovídají realitě, se můžeme dozvědět jedině pomocí statistických dat a porozuměním prostředí, ze kterého zkoumaná skupina pochází.

Tuto tematiku jsem si vybral vzhledem k jejímu nedostatečnému odbornému zpracování, které je značně disproporční k jejímu mediálnímu pokrytí či glosování mnohými odborníky či intelektuály. Cílové skupině je v mnohých analýzách a průzkumech věnována jen malá pozornost a většina prací přibližujících tomuto tématu byla, stejně jako tato práce, vypracována studenty vysokých škol pro jejich diplomové práce. Středem jejich pozornosti byly však pokaždé odlišné parametry nebo geografické lokace. V porovnání se studenty vysokých škol v západní Evropě by se ti čeští měli profilovat více napravo a nijak výrazně liberálně. Z vlastní zkušenosti mám dojem podobný a také proto bych chtěl tento předpoklad otestovat vůči reálným hodnotám studentů v kontextu české politické reality, jíž jsou jako skupina produktem.

Mladší generace voličů je kromě tradičních médií a tradiční politické propagace zásadním způsobem ovlivněna médii novými a sociálními sítěmi, na které se politické strany čím dál více orientují. Čtyřicetiletá zkušenost s komunistickým režimem také více než generaci po jeho pádu stále do značné míry společnost rozděluje v pohledu na českou historii. Volba mezi důsledným antikomunismem a nastavením nového kurzu vzdalujícím se od tíhy této minulosti stále významně ovlivňuje politickou rétoriku i politické kampaně. Vliv těchto různých přístupů je v české politice stále výrazný. O to více působí na zkoumanou skupinu, jelikož její informovanost již nevychází z jednotlivých osobních zkušeností s minulým

¹ Mnohé volební průzkumy konzistentně zaznamenávají podobný příklon k pravici u mladších voličů, jedná se o volební průzkumy Median, Focus, PPM Factum a European social survey.

² Zmiňme např. mnoho internetových článků narážejících na tento stereotyp: “Kdo volí sociální demokraty” (denikreferendum.cz), “Profesor Keller o mladých” (parlamentnílisty.cz).

režimem a je do velké míry právě závislá na ideologické interpretaci této historie, jež je pravidelně otevírána téměř před každými důležitými volbami.

Cílem této práce je analyzovat a vysvětlit názorovou orientaci a volební chování studentů vysokých škol v ČR. Data o chování této skupiny je nutné vztahovat k jednotlivým politickým koncepcím, politickému vývoji i současné situaci. Tento odkazový rámec je nutný k utvoření uchopitelné explanační teorie, která může odpovědět na hlavní otázku: Jaké faktory utváří politickou orientaci zkoumané skupiny a jak se tato orientace projevuje? Pracovními hypotézami mi budou: Studenti vysokých škol tíhnou k hodnotám spíše ekonomicky pravicovým a sociálně konzervativním. Studenti sami sebe vidí na pravolevé škále více napravo, než je jejich reálná orientace. Studenti se vymezují antikomunisticky. Pravicové strany lépe komunikují s touto skupinou voličů (politické kampaně, program), především skrze nová média a sociální sítě.

Tato práce je koncipovaná jako explorační datová analýza, jejímž záměrem je vysvětlit politickou orientaci a stranické inklinace vysokoškolských studentů, jako produktu společnosti, ve které žijí. Jako výchozí bod pro interpretaci hodnotových orientací je třeba si definovat teoretické pojmy jako levice a pravice, liberalismus a konzervatismus, jelikož orientace s těmito koncepty v českém kontextu bude nezbytná pro srozumitelnost celé práce. Je také důležité zaměřit se na zkoumanou skupinu z více sociologického hlediska a poukázat na její zřejmá specifika, která vedou k hodnotovým odchylkám vůči celkové populaci. Dalšími ústředními tématy pro teoretickou část budou dědictví komunismu a antikomunismus, role tradičních a nových médií a nová role sociálních sítí na mladé voliče.

V praktické části bude základem vlastní on-line dotazník orientovaný na studenty Univerzity Palackého v Olomouci, který je formulován jako politický kompas pro tuto skupinu. Dle tohoto dotazníku dojde k analýze jednotlivých odpovědí a projevujících se trendů, jež budou vysvětlovány dle tezí stanovených v teoretické části. K vysvětlení dalších specifických hodnotových rysů si dále pomohu průzkumy CVVM, ESS a EVS.

V teoretické části použiji především teoretická díla zabývající se definicí a stavem politických proudů levice, pravice, liberalismu i konzervatismu a jejich moderních odnoží, od autorů jako Steven Lukes (Lukes, 2003), Norberto Bobbio (Bobbio, Cameron, 1997) a Andrew Glyn (Glyn, 2001). V současnosti existuje jistý zmatek v chápání pravolevé škály, proto bude nutné si ji pro tuto práci dostatečně jasně definovat. Cenným přínosem pro teoretickou část mi byla díla Libora Prudkého, která dlouhodobě zkoumají hodnoty a normy

v české společnosti a která se zaměřují i na české vysokoškoláky, ačkoli se pouze okrajově zabývají jejich politickými názory (Prudký, 2004). Tyto průzkumy by již mohly naznačit nejpravděpodobnější názorové tendence zkoumané skupiny, které bude i možné následně porovnat s výzkumem vlastním. Díla zabývající se českou komunistickou zkušeností a její odezvy v současnosti mi budou cennými zdroji informací. Takovými knihami jsou především *Demokracie bez demokratů* od Jířího Pehe (Pehe, 2010) či *Éra nevinnosti* od Lubomíra Kopečka (Kopeček, 2010). Perspektivní náhled do komunistické minulosti a přechodu k demokracii mi poslouží k pochopení mnohé současné stranické rétoriky. Pro náhled do světa médií a sociálních sítí se nabízí četné množství zdrojů např. od teoretika vlivu médií Maxwella Combs (Combs, 2009). Bude nutné definovat si, co konstituuje autentickou mediální činnost a jak se tato definice a praxe mění ve světě nových médií a sociálních sítí. K porovnání a vysvětlení získaných dat také další použiji hodnotové a volební průzkumy od domácích agentur i průzkumy Evropské unie.

Teoretická část

1. Vysokoškoláci jako sociální skupina

Studenti vysokých škol tvoří skupinu lidí, které spojuje jejich participace v terciárním vzdělání, z pozice osob nabývajících vzdělání. Ve společenských vědách je při práci s takovými skupinami používán pojem sociální skupina. Sociální skupinu můžeme definovat mnohými způsoby. Minimalistická definice tvrdí, že se jedná o dva a více lidí, jež spolu sociálně interagují. Ovšem mnohem vhodnější definicí by v tomto případě měla být ta, která tvrdí, že členové této skupiny musí mít společné motivy, cíle a pocit sounáležitosti (sociologyguide.com).

Vysokoškoláci jako sociální skupina splňují mnohé demografické předpoklady k tomu, aby se názorově značně odlišovali od populace jako celku. Tyto odlišnosti jsou dány především nízkým průměrným věkem, podílem pohlaví, a také lokacemi, v nichž se koncentrují³. Vliv má i jejich zdánlivý či reálný cíl, kterým je získávání nových vědomostí a jejich specializace. Studenti se nacházejí v životním období a akademickém prostředí, v němž by měli být neustále konfrontováni s novými myšlenkami, mnohem výrazněji ještě na společenských oborech. Tedy mladý věk, styk s akademií a probíhající vzdělání by měly pomoci vytvářet prostředí pro rozvoj kritického myšlení, otevřenosti k novým skutečnostem a hodnotám spolu se zájmem o dění kolem sebe. Tyto okolnosti by měly vybízet ke spíše liberálnějšímu a aktivističtějšímu společenskému přístupu, jenž by měl být více kritický vůči hodnotám a normám praktikovaným předchozími generacemi a obecně konzervativnější většinou společnosti.

1.1. Vysokoškoláci v domácích výzkumech

Takovéto domněnky jsou podloženy o mnohé hodnotové výzkumy, které zkoumaly vztah populace k jednotlivým společenským jevům. V průzkumech, jichž ve své knize využíval Libor Prudký, se ukázal jasně odlišný vztah vysokoškoláků vůči jevům označovaným jako „přestupky“. *„Diference vysokoškoláků proti celé populaci jsou u sledovaných hodnotových orientací velmi zřetelné“* (Prudký, 2004: 24). V hodnotové dimenzi se vysokoškoláci orientují ve všech otázkách značně liberálněji a dochází ke značně vyšší

³ V roce 2007 bylo 60,21 % studentů na veřejných školách ve věku 20-24 let. V otázce podílu pohlaví se ve školním roce 2009/2010 navýšil počet žen na 56 %, podíl žen je v posledních letech obecně narůstající (Prudký, Pabián, Šíma, 2010: 41-42).

toleranci k předešle společensky nepřijatelným normám chování⁴. V sociálních a morálních otázkách je tedy zaznamenán podstatně liberálnější přístup⁵. Tato úroveň progresivního myšlení však není zaznamenána u ekonomické otázky snižování majetkových rozdílů ve společnosti. *“Ukazuje se, že zástupci nejvzdělanější části mládeže jsou výrazně méně orientováni rovnostářsky, než je celá populace, i když i u nich přece jen mírně převažuje souhlas s potřebou snižování diferencí v příjmech nad nesouhlasem, čili nad prohlubováním příjmových diferencí“* (Prudký, 2004: 24). Výzkum u politických a ekonomických otázek je však naprosto nedostatečný. Trend o obecně liberálnějším charakteru českých vysokoškoláku se zdá být velice realistický, avšak specifickým způsobem, který může stále značně vybočovat od obrazu studentstva v západních demokraciích.

Důležitým faktorem k porozumění reality vysokoškolských studentů v ČR je také ekonomická situace, z níž vycházejí, a podmínky, jež jsou pro ně nastavené. Česká společnost bývá považována za silně egalitářskou⁶. Tento fakt, spolu se stále bezplatným školstvím, by měl znamenat vysokou míru rovnosti v přístupu k terciárnímu vzdělání. Práce „Dlouhodobý vývoj nerovností v šancích na získání vysokoškolského vzdělání“ došla k několika závěrům ohledně této problematiky. Nejdůležitější z nich však je, že: *„Nepotvrdila se zcela hypotéza o vztahu mezi šancemi na terciární vzdělání, mezi osobami různého třídního původu“* (Matějů, Straková (eds.), 2006: 294). Šance na dokončení terciárního vzdělání jsou i v současnosti stále ovlivňovány skutečnostmi, jakými jsou vzdělání rodičů, ekonomické (třídní) postavení a dokonce i pohlaví. Avšak právě otázka rovnosti přístupu k terciárnímu vzdělání s ohledem na minulost českého vysokého školství má potenciál vysvětlit odlišnosti skupiny českých vysokoškoláků vůči jejich západním protějškům.

1.2. Vysoké školství v ČR

Pro pochopení potenciálních odlišností českých vysokoškoláků je podstatná nedávná historie českého vysokého školství a jeho současná podoba. Již bylo zmíněno, že veřejné vysoké školy jsou v současnosti v ČR bezplatné. Bezplatné však bylo i v režimu předchozím. V komunistickém režimu však vysoké školství nebylo ani zdaleka svobodné a všem dostupné.

⁴ Jednalo se o vyjádření vztahu na škále od 0 (nejhorší) po 10 (nejpřijatelnější) v otázkách ohledně témat jako eutanazie, homosexualita, pohlavní styk pod zákonem stanovenou hranicí či jízda na černo v MHD.

⁵ Je důležité podotknout, že zde existují hodnotové rozdíly mezi studenty jednotlivých fakult. Studenti filozofických fakult bývají značně liberálnější než především studenti fakult strojních a technických. Avšak každá jednotlivá fakulta obecně splňuje normu vyšší liberálnosti oproti celkové populaci (Prudký, 2004: 29).

⁶ Toto tvrzení vyplývá z měření Eurostat o rozdílech v příjmech mezi jednotlivými evropskými zeměmi dle Giniho koeficientu (<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tessi190>) (cit. 28.11.2015).

Zájemci o studium museli splňovat mnohé normy nařízené autokratickou vládou a jejich počet byl relativně nízký. V roce 1989 bylo dohromady na veřejných vysokých školách celkem 113 417 studentů. V roce 2007 byl tento počet více než trojnásobný, 344 180 studujících na veřejných a soukromých vysokých školách (Prudký, Pabian, Šíma, 2010: 22). Tato čísla ukazují na fakt, že se ČR postupně přibližuje procentem studujících západnímu standardu, ale také ukazují, že fenomén přílišného počtu absolventů spojený s jejich obtížným uplatněním na trhu práce teprve začne mít zaznamatelné důsledky. V zemích západní Evropy je tento problém již dobře znám a vzdělávací systémy se postupně přizpůsobují nadměrnému počtu absolventů a s tím i spojenou změnou na trhu práce.

Tato čísla můžeme vidět na míře nezaměstnanosti mezi mladými lidmi v různých zemích Evropské unie. Ve Španělsku je tento problém zásadní, s mírou 49,2 %. V Itálii jsou to 44,2 %. Země jako jsou Francie či Finsko mají také relativně vysoká procenta mladých nezaměstnaných, které přesahují 20 %. Benelux se pohybuje těsně pod 20 %. Velká Británie má 15,7 %, za kterou je již ČR se svými 12,7 %⁷. Čeští vysokoškoláci se tedy teprve dostávají do bodu, v němž se nacházejí mnohé země západní Evropy. Tento bod přinesl problém, kterým je nadbytek studentů vysokých škol a jejich absolventů. Studenti vysokých škol v ČR v současnosti zdánlivě nepotřebují žádnou další pomoc od státu, který pro ně nastavil dostupné vzdělání a mnohé sociální výhody s ním spojené. Dále se také ještě nedostali do situace, v níž jim vysokoškolské vzdělání nepomáhá v získání zaměstnání a jeví se nedostatečně lukrativně či nadbytečně pro pracovní trh. Tato situace je naprosto opačná například v porovnání s nedávnou situací ve Velké Británii, kde dochází ke stále se zvyšujícímu školnému, jež vyvolává u zdejších studentů radikální reakce a snahu získat zpět dostupné vzdělání pro všechny.

Shrnutí

Vysokoškoláci jako sociální skupina jsou zřetelně hodnotově a demograficky odlišní od jiné dospělé skupiny obyvatel v každé demokratické zemi. Z dostupných průzkumů bylo naznačeno, že tato skupina má silné společensky liberální tendence. Jejich tendence v oblasti ekonomiky jsou z dostupných výzkumu nejasné. Čeští vysokoškoláci mají komparativně rovný a snadný přístup k vysokoškolskému studiu a ještě je silně nezasáhl trend přílišného počtu absolventů tolik přítomný v zemích západní Evropy. Z těchto důvodů je možné, že čeští

⁷ Data platí k červnu 2015 a týkají se mladých lidí do 25 let (www.statista.com/statistics/266228/youth-unemployment-rate-in-eu-countries/) (cit. 28.11.2015).

vysokoškoláci hledají spíše budoucí samostatnost, než jistoty zajišťované státem v oblasti studia či jeho celkových zásahů do ekonomiky.

2. Definování současného pojetí levice a pravice

Považován za základní a nejznámější teoretickou kategorizaci politických ideologií a politické reality, tento koncept o rozdělení politické scény na dvě dichotomické skupiny dominuje politologickým teoriím poslední dvě staletí. Ačkoli v nedávné historii byl tento koncept značně kritizován v rámci tzv. "krize ideologií", není pochyb o tom, že stále hraje podstatnou roli při utváření veřejného i stranického povědomí a politické příslušnosti jednotlivých stran. Cílem této části práce je definovat toto rozdělení v jeho současném politickém chápání.

2.1. Levicová politika

Pod pojmem levicová politika se v obecné rovině rozumí souhrn politických aktivit a názorů, propagujících a podporujících koncepty sociální rovnosti a egalitářství. Často dochází k vymezení se vůči společenské hierarchizaci a sociální nerovnosti (Bobbio, Cameron, 1997: 32). Tyto přístupy jsou také často spojovány se zájmem o vylepšení pozice členů společnosti, kteří jsou považováni za znevýhodněné vzhledem ke zbytku společnosti a zájmem omezit či přímo zrušit tyto nerovnosti a pocíťovanou nespravedlnost (Lukes, 2003: 5). Jak levicová, tak i pravicová politika se samozřejmě orientuje kolem všech sfér působících na lidskou společnost, ovšem pro potřeby této práce se zaměřím na jejich ekonomické implikace a náhled na vývoj společnosti.

Ekonomická sféra

Termín levice zahrnuje velké množství jednotlivých ekonomických přístupů, které ovšem mají společný hlavní cíl. Tímto cílem by měla být "spravedlivá míra" redistribuce bohatství. Přístupy se různí od keynesiánství s jeho sociálním státem zachovávajícím a ospravedlňujícím svobodný trh až po znárodnování ekonomiky propagované komunismem (Glyn, 2001). K levicové politice také neoddiskutovatelně patří komunitarismus s jeho různíci se mírou bezstátnosti, jež v průběhu historie tvořil přirozeného spojence do jisté míry příbuznému anarchismu, jež se později pojil přímo s komunismem, jehož cílem bylo také rozložení státu.

V průběhu 19. i většiny 20. století byla levicová hnutí vždy spjatá s organizací pracujících skrze odborová hnutí, jež měla reprezentovat jejich zájmy vůči jejich zaměstnavatelům a majitelům (když využiji marxistického slovníku) výrobních prostředků.

Ovšem v moderním světě se tato snaha o ochranu práv pracujících před nespravedlivým či neprůhledným zacházením se počíná orientovat kolem skepse až otevřeného odporu vůči globalizaci, v níž jsou mezinárodní korporace a jejich vliv vnímány jako hrozba pro tato práva a demokracii obecně. Je tedy možné konstatovat, že současná levicová inteligence se v západní společnosti již prakticky vzdala byť již téměř metaforické verze souboje společenských tříd a tento ekonomicky spor se dle nich přenesl na spor zájmů mezi demokratickými zeměmi a nadnárodními korporacemi (Mertes, 2004).

Sociální sféra

Jak již bylo výše popsáno, základním kritériem levice je vymezení se vůči politickým praktikám, jež jsou považovány za nespravedlivé a nefunkční. Tento předpoklad se tedy ve společenské oblasti projevuje snahou změnit pořádky náhlou změnou či vývojem k určenému cíli. V minulosti byly tyto snahy často násilné a drastické, především vzhledem k jejich realizaci pod jednotlivými komunistickými interpretacemi a různými revolučními okolnostmi. Ovšem v moderním pojetí, v pojetí tzv. Nové levice či stran sociálně liberálních je tento aktivismus označován jako sociální progresivismus, který je spojován s bojem za lidská práva a sociální pokrok⁸. Tato politika je ze své podstaty liberální, centristická a sekulární (Gaus, Courtland, 2001). S nástupem postmateriálních hodnot je s touto politikou také spojována zelená politika a nástup aktivistických ekologických a lidskoprávních organizací.

2.2. Pravicová politika

V základu pravicového pojetí společnosti je považováno za nejpodstatnější přesvědčení, že jisté formy společenské stratifikace a sociálních nerovností jsou opodstatněné, přirozené nebo dokonce nevyhnutelné (Bobbio, Cameron, 1997: 52). Často bývají tato stanoviska ospravedlňována na základě přirozeného práva či tradičních hodnot. Ačkoli výchozími body slučujícími tyto přístupy by měly být obrana práva na soukromý majetek, jak bylo popsáno v díle Johna Locka a ochrana společenských hodnot, i v tomto ohledu se tento koncept vzájemně odlišuje, alespoň tedy v evropském kontextu. V Evropě to byla vždy především katolická církev, jež byla prominentní konzervativní silou. Katolická církev však v průběhu historie projevovala mnohé kolektivistické tendence a po většinu svého působení jevila negativní vztah ke kapitalismu. Se vznikem křesťansko-demokratických stran a sekularizací politiky se však toto rozdělení rozplývá. Pravice se také v průběhu historie vždy orientovala protikomunisticky a protisocialisticky a kladla důraz na nacionalismus.

⁸ V současné politice se tímto rozumí např. hnutí za práva žen, či náboženských, etnických a sexuálních menšin.

Ekonomická sféra

V jejím současném pojetí je pravice definována její relativní mírou prosazování laissez-faire a je především ovlivněna interpretací této politiky praktikované od 80. let minulého století, který je znám pod pojmem neoliberalismus. Tato politika je spojována s deregulací a privatizací ekonomiky (Lukes, 2003: 611). S tímto je spojený i termín pravicový libertarianismus⁹, jehož teoretikové Friedrich August von Hayek či Milton Friedman označují ekonomické svobody jednotlivce za naprostý základ svobody jako takové. Prosazování minimálního státu a maximalizace podnikatelské aktivity by tedy měl být prostředkem i cílem moderní koncepce politické pravice.

Sociální sféra

Pravicová politika je politikou společensky konzervativní a tedy postrádá konkrétní aktivistický či abstraktnější pojem a o vývoji a změně společnosti. Z historických důvodů je především reakčním činitelem na radikální politiky, které vnímá jako nebezpečné a nepřirozené (Bobbio, Cameron, 1997: 68). Jejím hlavním cílem je zachovávat a hájit mechanismy považované za funkční. V kontextu libertariánské pravice, která chová jistou skepsi k institucím jako nositelům hodnot, tvorbu hodnot nechává na individu, které jedná v tržně svobodném prostředí s minimální interakcí se státem. V tomto konceptu hodnoty ekonomicky racionální jsou i racionální pro celou společnost díky své praxi, čili se jedná o verzi ekonomicko-společenského pragmatismu.

Shrnutí

V této části jsem definoval zásadní rozpory v současném pojetí dichotomie pravice/levice na dvou z jejich zásadních linií, tedy na linii ekonomické a sociální. Tato část je nezbytná k efektivnímu rozlišování jednotlivých postojů zkoumané skupiny, které je nutné správně interpretovat a rozlišovat k autentickému odhalení hodnotové blízkosti. Tato blízkost však nemusí být jednostranná, ale může projevovat náklonnost k oběma proudům v závislosti na specifických tématech.

⁹ Znám i pod názvem libertariánský konzervatismus a konzervativní libertarianismus.

3. Antikomunismus a levice v České republice

3.1. Dědictví komunismu

Státy střední a východní Evropy prošly čtyřmi desítkami let pod komunistickými režimy. Není třeba připomínat jednotlivé praktiky a mechanismy těchto režimů, jelikož jejich destruktivní efekt na občanskou společnost, individuální práva a ekonomický rozvoj je nesporný. Ovšem okolnosti jejich konečného pádu a nástup mentality z něj vyvstávající tvoří podstatu politického a společenského vyrovnání se s touto minulostí. Přejít k demokracii byl u každého z těchto států v mnoha faktorech odlišný. Nejvýznamnějším faktorem, kterým se ČR odlišuje ve své formě ukončení komunistického režimu, je v jeho organizaci zdola skrze masové demonstrace a okamžitý zvrát událostí.

Komunistické vedení bylo ve zdejší prostředí výjimečně rigidní a konzervativní s minimální až nulovou ochotou provádět společenské či ekonomické reformy. V tomto ohledu byl zdejší režim v mnohém podobný tomu z NDR, jenž padl za podobných okolností. Komunistický režim v ČSSR byl ukončen nátlakem společnosti a disentu, jenž hlasitě volal po svobodných volbách a ukončení vedoucí úlohy KSČ. Tradice první republiky a vize disidentů symbolizovaná Václavem Havlem byly vůdčími principy snah o obnovení demokratického systému.

Komunistická strana ovšem přečkala nástup liberální demokracie a udržela si a stále si udržuje stabilní a relevantní voličskou podporu. Soudobé podpory dosáhla dokonce bez radikálních změn ve svém směřování, revize svého programu nebo distancováním se od své minulosti. Strana se tedy nestala post-marxistickou levicovou stranou, v níž se transformovaly mnohé ostatní komunistické strany východního bloku a celkově v prostředí Evropské unie. Na české politické scéně zaujímá specifické místo, jež ovlivňuje chování všech ostatních relevantních stran. Pro Českou republiku ovšem vyvstává otázka, jak tato historie ovlivnila chápání pojmu levice. Stal se komunismus dostatečným argumentem pro kritiku všech druhů levicových politik?

Základní definice antikomunismus popisuje jako obecnou opozici vůči myšlenkám a praktikám komunismu (Pehe, 2010: 184). Obnovení liberální demokracie v ČR bylo založeno na odporu vůči předchozímu komunistickému režimu. S projevy antikomunismu se však můžeme stále setkat v i současné politické realitě a to pravidelně před volbami nebo ve

sporech o důvěryhodnost jednotlivých stran či osobností¹⁰. Je český režim však stále, byť jakkoli, ohrožován komunismem? Jedná se pouze o účinnou taktiku nebo je stále nutnou součástí ochrany demokracie?

Současná KSČM je izolovanou stranou na levém kraji politického spektra, s níž na vládní úrovni žádná jiná strana spolupracovat nehodlá, ať již z ideologických důvodů či pragmatických a historických okolností. Jakou pozici ovšem tato situace vytváří pro jedinou relevantní nekomunistickou levicovou stranu, tedy ČSSD? Za jakým účelem je antikomunismus skutečně využíván?

3.2. Moc antikomunismu

Bylo položeno mnoho otázek. Na jednu z nich je však odpověď zdánlivě jasná. Komunistická diktatura českou demokracii vskutku neohrožuje, na druhou stranu se ale KSČM často stává protestní volbou v reakci na negativa a selhání politických stran. Ohrožení demokracie tedy spíše leží v selhání politických stran plnit své závazky. V tomto případě se nabízí možnost, že antikomunismus je taktikou pravicových stran omezit politický manévrovací prostor sociální demokracie (Kobek, Polášek, 2013: 6). Za takovýchto okolností by bylo možné sledovat asociaci mnohých politiků či jednotlivců ČSSD s komunistickou érou a praktikami¹¹.

Antikomunismus z pravého spektra je často mobilizujícím procesem, který upozorňuje na nebezpečí návratu nereformovaných komunistů do vlády. Jediný způsob, jakým by se do vlády komunisté v dnešní době mohli dostat, by bylo skrze koalici se sociální demokracií. Ve společnosti často panuje přesvědčení, že voliči KSČM jsou nostalgičtí sympatizanti s předchozím režimem, lidé v důchodovém věku a několik málo mladých radikálů. Působení na takovéto voliče se tedy může zdát marné. V konečném důsledku je tedy možné říct, že tato kampaň je zaměřena proti volbě ČSSD. Voliči ČSSD vzápětí ze strachu před takovouto koalici a potenciálním nárůstem vlivu KSČM mají upustit od podpory své strany či volit jinak. ČSSD tedy musí vyhledávat své koaliční partnery napravo od svého programu, zůstat zároveň sociálně demokratickou a dostatečně se distancovat od KSČM. Její politická situace je značně složitější než u většiny ostatních stran.

¹⁰ Např. údajná spolupráce Andreje Babiše s STB, či „*ohrožení demokratického vývoje za posledních 23 let socialistickokomunistickou většinou*“ propagované Miroslavou Němcovou (ODS) (Lidové noviny 17.8.2013 in Kobek, Polášek, 2013:5)

¹¹ Především v letech 2005–2006 spojenými s osobností Jiřího Paroubka a značkou “KSČSSD“ (blisty.cz)

Komunismus je ovšem v povědomí postkomunistických zemí oprávněně spojován s nefunkčností většiny krajně levicových politik. Vývoj po přechodu k demokracii v ČR byl veden z velké části především za dosažením ekonomických svobod a tržní ekonomiky. Z pohledu antikomunistů se legitimita současného systému odvíjí od opozice ke komunismu i principů mu blízkých. V takovémto pojetí jsou i příbuzné či dostatečně blízké politické proudy jen přijatelnější verzí stejných omylů. Do paměti vstupuje např. video *“Přemluv bábu”*, jež charakterizovalo voliče levice jako skupinu obecně starých a neinformovaných lidí. Co je však ještě podstatnější a zajímavější je fakt, že osoby, prezentující tyto myšlenky byly součástí generace vyrůstající až po pádu komunistického režimu a v jejichž pojetí levice a komunismus se zdály být jedním pojmem. Shodou okolností tato myšlenka se nese v jádru mnoha protikomunistických postojů.

Efektivita antikomunismu by mohla být hlavním důvodem pokřivení pravolevé škály z pohledu voličů. Toto pokřivení by se mělo projevovat obecným posunutím této škály směrem doleva¹². Pokud by toto pokřivení bylo pravdivé, měla by být zaznamenána v datech neshoda mezi vztahem ke komunismu či levici a jednotlivými politickými preferencemi zkoumané skupiny. Tato otázka je formulovaná k praktické části práce, jelikož jednotlivé postoje je nutno identifikovat.

Pojem levice se v domácím prostředí skutečně zdá být snadným cílem antikomunistické agitace, jelikož je tak snadné s ním spojovat komunismus. Na druhou stranu se tato taktika může i míjet svým účinkem, například při jejím zbytečném využívání na lokální úrovni¹³. Ve společnosti se tato diskuze ovšem odráží a je významnou otázkou, do jaké míry zde nachází svou oporu, či zdali se v současné době jedná o prázdný slogan, tolik se vyskytující v režimu minulém.

Shrnutí

Komunistický režim se podepsal a podepisuje i v současném liberálně-demokratickém systému. Jeho historie je efektivně využívána k útokům na celé levé spektrum. Existuje zde stále zdaleka ne marginální avšak v podstatě izolovaná komunistická strana, která má jistý vyděračský potenciál. Pro možnost návratů jakékoli verze nesvobody pod touto stranou

¹² Například, že reálně středové strany by se měli situovat více napravo. Takto by mělo být posunuto celé stranické spektrum.

¹³ Karel Swchanzenberg kritizoval využívání této taktiky stranou TOP 09 na lokální úrovni ve v komunálních volbách 2014. (<http://domaci.eurozpravy.cz/politika/105318-schwarzenberg-antikomunismus-v-kampani-byla-chyba/>)

v tomto věku neexistují realistické důvody. Odpor vůči ní a její minulosti je často rozšířen na celou levou politickou sféru a negativně ovlivňuje sociální demokracii. Téma antikomunismu lze jednoduše využít v předvolebním boji, ale míra jeho efektivnosti je nejasná. Do této kampaně se často zapojují i mladí lidé, kteří se jím často staví na obranu hodnot demokracie a svobody. Poslední zmíněný problém bude analyzován v praktické části skrze odpovědi těchto voličů.

4. Tradiční a nová média, sociální sítě a jejich uživatelé

4.1. Média a pseudoprostředí

Jednu z prvních teorií snažících se formulovat reálný vliv masových médií na veřejnost stanovil Walter Lipmann ve svém díle *Veřejné mínění* (Lipmann, 1922). Základním pojmem pro jeho dílo bylo tzv. pseudoprostředí, které mělo být vytvářeno omezeností médií veřejnost informovat o všem a objektivně. „*Svět, se kterým se musíme politicky potýkat, leží mimo náš dosah, je vzdálen našim smyslům a myšlenkám*“ (McCombs, 2009: 25). Co tedy je pseudoprostředí a do jaké míry má potenciál utvářet společenský obraz pro jedince či skupiny obyvatelstva?

Prvními empirickými studii, jež se dle moderní vědecké metody snažily najít reálné spojitosti mezi četností určitého druhu zpráv z médií a tématy, které vzorek jedinců považoval za soudobě nejnaléhavější, byly studie Chapell Hill a Charlotte. Tyto výzkumy testovaly teorii agenda setting neboli teorii stanovování mediální agendy. V těchto studiích došli Maxwell McCombs a Donald Shaw k závěrům, které jejich teorii potvrdily a našli silnou pozitivní korelaci mezi sledovaností médií a jejich vlivem na jedince. „*Veřejnost si vytváří dle těchto informací agendy, které se postupně začínou ztotožňovat s těmi mediálními*“ (McCombs, 2009: 27). Média tedy neříkají jejich uživatelům, co si má myslet, ale na co má myslet. Pseudoprostředí tedy můžeme chápat jako subjektivní obraz jedince o společenské realitě, který je závislý na zkušenostech ostatních a jejich interpretacích. Mediální agenda tedy není, nebo alespoň nebývá, záměrně manipulativní a neobjektivní, ale pouze reaguje na populární či kontroverzní témata, která zpětně dále zvyšují jejich pocíťovanou důležitost u společnosti.

4.2. Nová média

Je nesporným faktem, že se vliv tradičních médií od počátku jejich zkoumání v 60. letech navyšoval s narůstající mírou mediálního pokrytí a jeho dostupnosti, ovšem nástup internetové éry toto pokrytí vyzdvihl na úplně novou úroveň. Nová média klasifikujeme jako „*servery, které jsou profesionální, mají nějakou redakční strukturu a jejich provozování je alespoň zčásti vedeno snahou o dosažení zisku*“ (Bednář, 2001: 55). Jejich neuvěřitelná dostupnost skrze nové technologie, jim nabízí prostor k bezprecedentní aktuálnosti a také možnosti zpětné vazby a okamžité komunikaci se svojí cílovou skupinou. Z výzkumů konaných v průběhu posledních deseti let vyplývá, že užívání internetových médií a sítí je

naprosto dominantní u mladých lidí, tedy od dětí, dospívajících, až po mladé dospělé. Nárůst uživatelů těchto médií se však stále zvyšuje a to u všech generací (Lenhart et. al., 2010).

Nová média jsou stejně jako média tradiční také vystavěna všem výše popisovaným aspektům. Svému uživateli stále nemohou nabídnout nic jiného než realitu reprodukovanou skrze pohled novináře. Na druhou stranu možnost získávat informace napříč médii pouhým vepsáním příčné adresy nabízí neuvěřitelnou možnost porovnávat kvalitu a důvěryhodnost jednotlivých zdrojů. Ovšem právě možnost okamžité zpětné vazby od čtenářů a vzájemné interakce mezi jednotlivými čtenáři poskytuje novým médiím obrovský prostor pro přizpůsobení se své cílové skupině a aktivně získávat čtenáře nové (Bednář, 2001: 155).

V nových médiích mohou samotní čtenáři bez překážek psát své vlastní příspěvky a především tyto příspěvky společně s oficiálním materiálem daného média i propagovat. Problematické je v tomto případě udržení dostačující kvality a objektivnosti psaných textů. Například jeden z nejnavštěvovanějších serverů na světě, server Salon.com, kde má právo každý sepsat svůj názor, či reagovat na článek jiný, se stal mnohokrát terčem kritiky pro neexistenci dostatečných editorských mechanik. Smyslem tohoto serveru, jak již jeho název evokuje, je otevřít veřejnou a dostupnou diskuzi všem, do které se mohou zapojit všichni. Jedná se o narůstající trend, jež by mohl vést ke snížení kvality poskytovaných informací, ve kterém čtenář těžko rozezná profesionální text od subjektivního názoru, který skrze mechanismy internetového sdílení dostává stejný mediální prostor. Tento způsob sdílení má vysoký potenciál získat mnoho dočasných čtenářů a zájemců. „*Může se velmi jednoduše chytit populárního trendu a ovlivnit názory velkého množství čtenářů na krátkou dobu, ovšem dostatečnou na splnění svého cíle*“ (Bednář, 2001: 205). Tento způsob medializace nebyl nikdy výjimkou ani u médií tradičních, ale možnost jejich sdílení především skrze sociální sítě, jim poskytuje nesmírnou krátkodobou účinnost a pozornost.

4.3. Sociální síť

Z pohledu společenských věd je sociální síť sociální strukturou tvořenou společenskými aktéry, mezi kterými jsou utvořeny a probíhají vzájemné interakce (Wasserman, Faust, 1994: 1). Teorie o těchto sítích byly formovány a zkoumány daleko dříve, než se jim dostalo internetové podoby. Jejich internetová verze se liší především svou ohromnou rychlostí těchto interakcí a jejich množstvím. Tyto sítě jsou všem dostupné a jsou místem pro všechny komerční a zájmové strategie.

Jelikož uživatelé sociálních sítí jsou dominantně adolescenti a mladí dospělí, jsou tyto skupiny nejvíce vystaveny metodám ovlivňování a zároveň jsou i hlavními aktéry při jejich propagaci¹⁴. Sociální sítě jsou postaveny na bázi sdílení a tedy jakákoli informace má vysoký potenciál získat skrze jejich mechanismy značné množství čtenářů za minimální časové období. Toto prostředí je vysoce náchylné podléhat momentálním náladám, trendům a událostem, které se tímto prostředím okamžitě šíří. Zde dostávají efektivní příležitost všechny organizace či hnutí prosazující určitou myšlenku, či sdružující oblast s daným zájmem a samozřejmě i média.

Vytváření pseudoprostředí dle zmíněné Lipmannovy teorie na sítích probíhá se zvýšenou rychlostí. Informace putují rychleji a s větším pokrytím, uživatelé mají okamžitou možnost sdílet tato témata a přidávat i své názory. Internetová média na toto všechno reagují a vytvářejí odezvy na míru popularity témat a názory svých cílových skupin. Tímto způsobem by se mohlo jednat o akcelerovanou virtuální občanskou společnost. Ovšem do jaké míry lze hovořit o její autentičnosti je složitou otázkou. Jednotliví uživatelé jsou od témat a událostí vzdáleni v tomto prostředí daleko více, než u médií a diskuzí v tradičním stylu. Také je nutno říci, že většina těchto uživatelů sítě navštěvuje především za zábavou a ke komunikaci a nemusí být informacemi kolujícími v tomto prostředí ovlivněny stejnou měrou jako mimo ně.

Politické subjekty a jejich jednotlivé osobnosti využívají prostor sítí na neustálé a intenzivní působení na potenciální voliče. Sociální sítě by tedy mohly být další a velmi nenáročnou součástí moderního fenoménu permanentních kampaní. Vzhledem k demografii sítí musí politické subjekty reagovat na trendy utvářené jejich uživateli a adekvátně reagovat a prezentovat se. Strany, které takto jednájí, zpravidla zvyšují svoji popularitu u mladých voličů, kteří je vzápětí zpětně dále propagují. Tato taktika byla aktivně využívána poprvé v obrovské míře například v amerických prezidentských volbách 2012 (nytimes.com, 2012)¹⁵. Převážná většina politických stran západního světa organizuje své stránky na sociálních sítích, které aktivně spravují a kde komunikují s veřejností.

Shrnutí

Cílem této kapitoly bylo vytvoření náhledu k porozumění vlivu médií na veřejnost. Hlavní pozornost byla věnována Lipmannově koncepci mediálního pseudoprostředí, která

¹⁴ V tomto kontextu především sociální sítě Facebook a Twitter.

¹⁵ http://www.nytimes.com/2012/10/08/technology/campaigns-use-social-media-to-lure-younger-voters.html?_r=0

byla aplikována na média nová, tedy internetová, společně se sociálními sítěmi. Jelikož jsou mladí lidé dominantní uživatelskou skupinou těchto médií a sítí, jsou také nejvíce vystaveni jejich vlivu a způsobům komunikace a propagace všech možných úhlů pohledu. Rychlost a dostupnost těchto způsobů komunikace má reálný potenciál vytvořit populární téma či názor, který je schopný ovlivnit velké množství lidí, kteří jej navíc následně mohou dále sdílet a zvyšovat jeho popularitu. Oproti tradičním médiím jsou témata otevíraná na sítích značně krátkodobější, ovšem vzhledem k interaktivní podstatě sítí jistě nemohou být považována za méně intenzivní.

Praktická část

5. Analýza vlastního výzkumu

V druhé kapitole byly definovány základní parametry pro rozlišení levice a pravice v jejich současném chápání. Oba tyto póly mají dvě dimenze, sociální a ekonomickou. Cílem této části je analýza jednotlivých odpovědí, jak byly položeny on-line dotazníku studentům Univerzity Palackého v Olomouci. Dotazník byl rozeslán respondentům skrze sociální síť Facebook na adresy jednotlivých oborů. Těmito obory byly především politologie, historie a žurnalistika, tedy obory humanitní. Důvodem výběru těchto oborů byl předpokládaný větší společenský přehled jejich studentů. Základním výpovědním kritériem dotazníku je míra souhlasu či nesouhlasu respondentů s jednotlivými otázkami, jež byly formulovány jako tvrzení. Hlavní část byla rozdělena do dvou podčástí, které obě čítají po deseti otázkách. První podčást se týkala ekonomické sféry, ta druhá té společenské. Druhá část dotazníku je zaměřena na vlastní zařazení respondentů na pravolevé škále a zodpovězení specifických otázek, které budou popsány v další kapitole. Dle těchto otázek je možné vygenerovat určitý typ mentality, jež by mohl komplexněji vysvětlit volební preference cílové skupiny. Dotazník obsahoval celkem 24 otázek. Vyplnilo jej celkem 244 respondentů.

V dotazníku bylo nutné vytvoření dostatečně specifických otázek, dle kterých je možné jasně formulovat převažující trend na pravolevé ose. V odpovědích nebyla přítomna možnost *nevím/nejsem si jist* s cílem vyvolat u respondentů zamýšlení o vlastní inklinaci za předpokladu nutné subjektivní volby. Dotazník byl svou strukturou inspirován on-line politickým testem z adresy Politicalcompass.org. a otázkami hodnotových průzkumů European Values Study.

5.1. Postoje studentů v ekonomické problematice

První otázka byla zaměřena na vztah respondentů k problematice vztahu mezi svobodou trhu a svobodou v jejím obecném chápání. Pozitivní korelace mezi těmito dvěma svobodami odpovídá spíše pravicovému přístupu, jelikož se v tomto chápání svoboda odvíjí od práva každého člověka neomezeně nakládat se svým majetkem. Negativní korelace by měla odpovídat přístupu tíhnucímu k levici, poněvadž v důsledku tohoto jednání dochází k různé míře majetkových nerovností. Z grafu č. 1 vyplývá, že téměř dvě třetiny respondentů souhlasí s tímto tvrzením a tedy tíhnou spíše k pravicovějšímu pohledu na téma. Naprostá většina respondentů však nevyužila možností *naprosto souhlasím* či *naprosto nesouhlasím*.

graf č. 1

1. Čím svobodnější je trh, tím svobodnější jsou lidé.

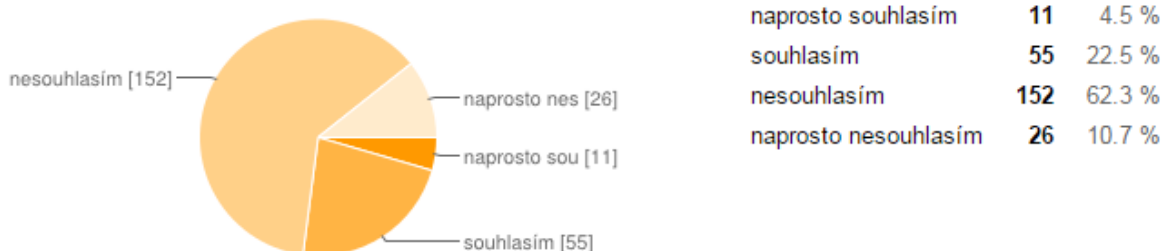

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

V otázce zdanění vysokopříjmových skupin obyvatelstva docházíme dle grafu č. 2 k poměrně jasným výsledkům. 62,3 % nesouhlasí a 10,7 % naprosto nesouhlasí s tvrzením o přílišné výšce zdanění bohatých lidí. 73 % respondentů tedy zastává spíše levicovější postoj, který může být asociován například s politikou progresivního zdanění.

graf č. 2

2. Bohatí lidé jsou příliš vysoce daněni

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

V tvrzení, zdali je současná společnost stále rozdělena do jednotlivých sociálních tříd, docházíme v podstatě k jednoznačným závěrům. V grafu č. 3 88,1 % souhlasí nebo naprosto souhlasí s tímto tvrzením. Jelikož je společensky třídní dělení často spojováno s levicovým viděním světa a jedním z jeho předních teoretiků byl i Karl Marx, mohlo by to být jedním z indikátorů levicového přístupu. Na druhou stranu je nutné si uvědomit, že toto chápání je velice rozsáhlé a tato terminologie se ujala do značné míry napříč širokým politickým spektrem. Jedno ovšem jasně z grafu č. 3 vyplývá, tedy že prizma třídního dělení společnosti je u respondentů zcela dominantní.

graf č. 3

3. Společnost je stále rozdělena do jednotlivých tříd

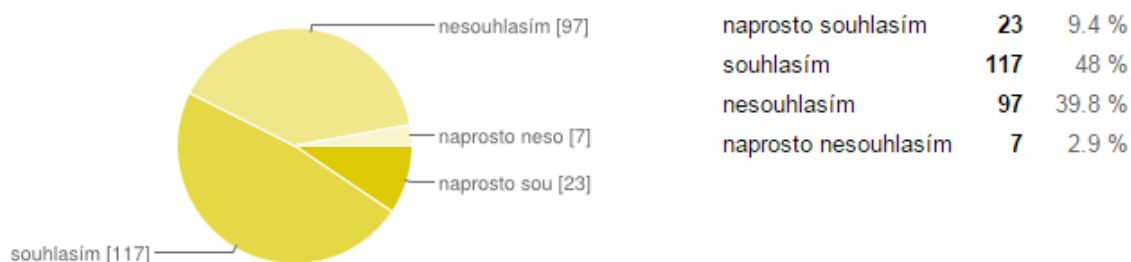

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Ve vnímání relativní důležitosti míry nezaměstnanosti vůči míře inflace můžeme pozorovat mírnou preferenci pro vyšší významnost problému nezaměstnanosti. Jedná se o komplikovanou volbu, u které se i politické strany na obou částech politického spektra snaží téměř rovnoměrně zabývat oběma tématy. Ovšem nezaměstnanost tvoří v kampaních levicových stran vždy důležitější úlohu, zatímco pravicové strany kladnou větší důraz na problematiku financí a stability měny. V tomto ohledu se nám profiluje víceméně středový, unírněný a výrazně se neprofilující postoj.

graf č. 4

4. Míra nezaměstnanosti je důležitější problém než míra inflace měny

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

V otázce tržní regulace velkých korporací většina respondentů zastává stanovisko podporující tuto formu regulace. Regulace všech druhů korporací před monopolizací trhu, či za účelem ochrany životního prostředí je spojována především s politikou zasahování státu do ekonomiky za účelem veřejného užitku. Tato politika má nepochybně levicové kořeny a je prosazována především environmentálně a sociálně orientovanými stranami. Tedy stranami převážně levicovými. Viz. graf č. 5.

graf č. 5

5. Velké korporace by měly být regulovány

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Možnost nadstandardní zdravotní péče je jednou z otázek, která v české politice a společnosti dlouhou dobu rezonovala a rozdělovala politickou scénu. Pravicová koalice ji považovala za spravedlivou a výhodnou, zatímco levicová opozice ji zásadně odmítala. Dotazník ukázal, že převážná většina respondentů se zdravotními nadstandardsy problém nemá a ráda by je i uvítala. 47,1 % souhlasí a 36,9 % naprosto souhlasí s právem pacienta připlatit si za zdravotní péči.

graf č. 6

6. Občan by měl mít právo zaplatit si nadstandardní zdravotní péči v nemocnici

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Další otázka v dotazníku se nesla v duchu reakce na známé heslo „Každý podle svých schopností, každému podle jeho potřeb“. Tato věta bývá považována za ústřední myšlenku komunistické ideologie. Pokud si respondent neuvědomil původ tohoto citátu, pak si tuto větu pravděpodobně ani neasocioval s komunismem. Zdali respondenti opravdu neznali původ tvrzení, či zdali hodnotili pouze abstraktní myšlenku nezávisle na její realističnosti, je nejisté. Ve výsledku však více než polovina respondentů souhlasila se stanoveným tvrzením, že se jedná v principu o dobrou myšlenku. Celkový poměr souhlasu vůči nesouhlasu činí 56,1 % ku

43,9 %. Vzhledem k velmi negativnímu postoji zkoumané skupiny vůči komunismu se jedná o překvapivé zjištění.

graf č. 7

7. "Každý podle svých schopností, každému podle jeho potřeb" je dobrá myšlenka

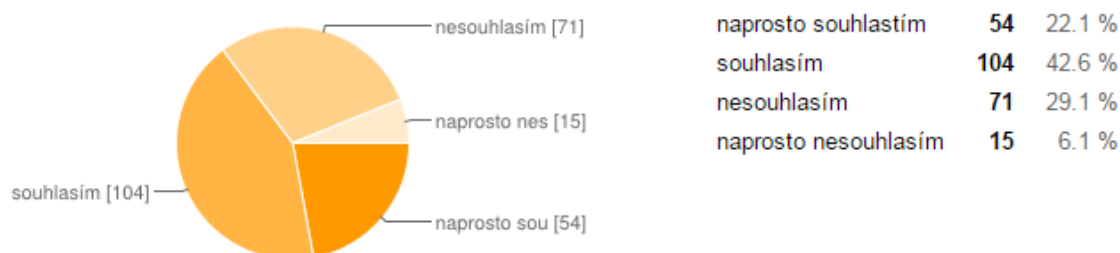

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Následující dvě otázky se zabývaly postojem k bezplatnosti zdravotnictví a vysokého školství. Bezplatné zdravotnictví podporovaly necelé dvě třetiny a bezplatné vysoké školy 82 % respondentů. V otázce zdravotnictví je jeho bezplatnost v evropském kontextu obecnou normou, proti které brojí pouze některé radikální pravicové subjekty¹⁶. Vzhledem ke struktuře respondentů se může otázka o vysokých školách zdát jako nadbytečná, ovšem vzhledem k popularitě například strany TOP 09 mezi studenty, jež školné aktivně prosazovala, se jedná o zajímavý fakt. Obecná podpora státem podporovaných bezplatných služeb je z těchto odpovědí zřejmá.

graf č. 8

8. Zdravotnictví by mělo být bezplatné

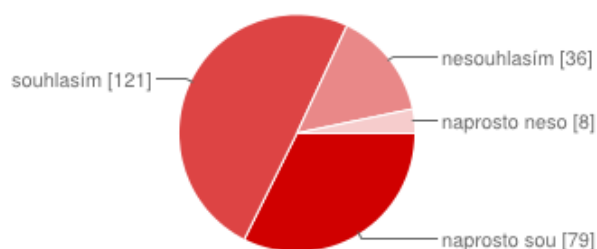

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

¹⁶ Bezplatným zdravotnictvím je myšlena univerzální zdravotní péče.

graf č. 9

9. Vysoké školství by mělo být bezplatné

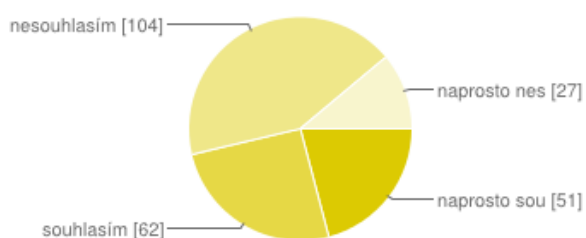
naprosto souhlasím	79	32.4 %
souhlasím	121	49.6 %
nesouhlasím	36	14.8 %
naprosto nesouhlasím	8	3.3 %

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Cílem poslední otázky z ekonomické části bylo zjistit vztah respondentů k existenci státem financovaných, tedy veřejných médií. Existence veřejných médií je často spojována s větším státem, který se sám angažuje v této sféře. Strana oponující tomuto přístupu tvrdí, že ve svobodné společnosti mediální svět podléhá zákonitostem trhu, tedy soukromé sféře, a stát po nikom nemůže požadovat povinné poplatky. V této otázce jsou odpovědi respondentů poměrně vyrovnané. 46,3 % je proti mediím financovaných státem zatímco 53,7 % je pro. Jedná se o otázku s nejrozporuplnějším poměrem odpovědí.

graf č. 10

10. Žádná média by neměla být (spolu)financována státem

naprosto souhlasím	51	20.9 %
souhlasím	62	25.4 %
nesouhlasím	104	42.6 %
naprosto nesouhlasím	27	11.1 %

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

5.2. Postoje studentů ve společenské problematice

Následující sada otázek zkoumá vztah respondentů k obecným i současným společenským problematikám. Na základě jednotlivých odpovědí lze pozorovat převládající názorové trendy orientující se na linii liberalismus/konzervatismus. V první kapitole byla sociálně liberální orientace asociována s levicí, zatímco sociálně konzervativní s pravicí. V českém kontextu, kde ovšem často dominuje pouze ekonomické chápání levice a pravice, jsou tyto různé liberální či konzervativní proudy často obsaženy ve většině stran.

Legalizace marihuany je stále populárnějším tématem v programatice liberálních stran a má také obecně nejvyšší podporu u mladých voličů. Jedna se o propagaci individuálního rozhodnutí užívat či neužívat tuto drogu a tedy podpora její legalizace je nesporně liberálním pohledem na věc. Z dotazníku vyplývá, že necelých 67 % souhlasí s legalizací této drogy a profilují se tedy liberálně. Pouhých 10,2 % tuto možnost zásadně odmítá.

graf č. 11

11. Marihuana by měla být legalizována pro osobní užití

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

V mnoha částech světa velice kontroverzní téma legalizace homosexuálních sňatků je do velké míry podmíněno religiozitou na jedné straně a sekularizací na straně druhé. V České republice, jako ve vysoce sekularizované zemi, lze tedy očekávat poměrně liberální přístup k takovému tématu. U zkoumané skupiny ještě více, jelikož celková míra religiozity s novými generacemi stále klesá (ec.europa.eu). V dotazníku celkem 77,5 % respondentů souhlasí s tvrzením a tedy postoj je v tomto případě docela jednoznačný.

graf č. 12

12. Sňatky homosexuálních párů by měly být legalizovány

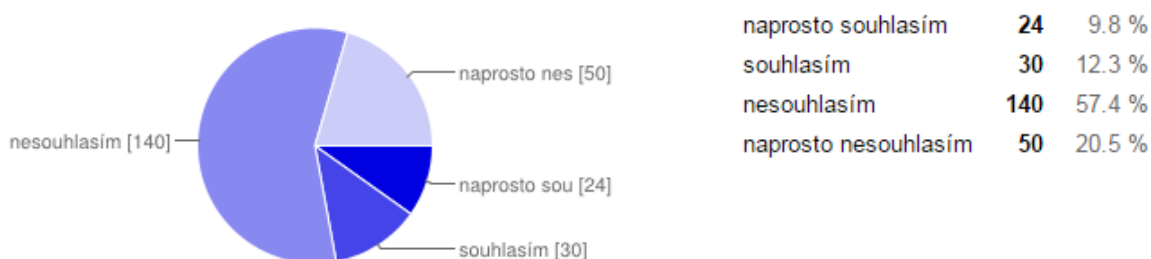

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Otázka nacionalismu a internacionalismu se nejen z historických důvodů také silně profiluje na pravolevé škále. Pravicové strany ve většině případů kladly důraz na národní zájmy a identitu mnohem více než strany levicové, které se orientovaly spíše na dělení třídní nežli národnostní. Otázka č. 13 se táže, zdali je rozumné být hrdý na svou národnost. Přes tři čtvrtiny respondentů považují národní hrdost za rozumnou. Téma vlastenectví je tedy stále důležité téma pro zkoumanou skupinu.

graf č. 13

13. "Nikdo si svou národnost nevybral, je tedy hloupé být ni hrdý"

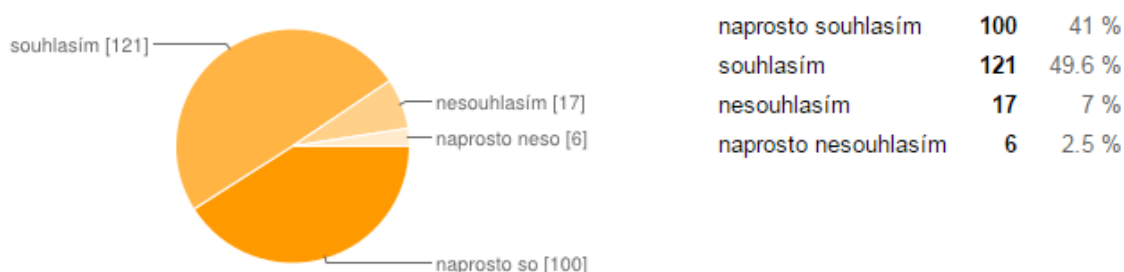

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Podobně jako otázka č. 12 je i otázka č. 14 úzce spojena s mírou religiozity. Ze stejných důvodů lze tedy očekávat u otázky práv ženy rozhodnout se podstoupit potrat podobně liberální postoj respondentů. Vzhledem k celkovému součtu 90,6 % respondentů podporující toto právo je jejich pozice jasná a zároveň se jedná o nejvíce výrazný výsledek ze všech dotazů.

graf č. 14

14. Konečné rozhodnutí o možnosti potratu by mělo náležet matce

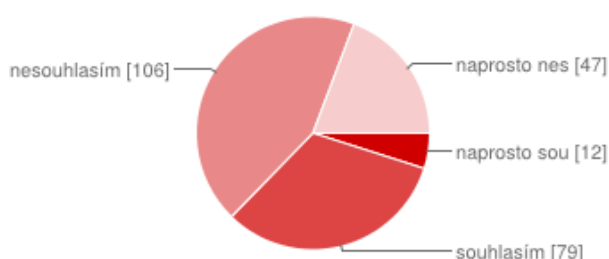

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Již několikrát zmiňovaná velice nízká míra religiozity v české společnosti, která je ještě více přítomna u mladší generace, nejvíce souvisí právě s otázkou č. 15. V této se otázce měli respondenti rozhodnout, zdali má náboženství celkově pozitivní nebo negativní vliv na společnost. 62,7 % hodnotí vliv náboženství negativně. Náboženství na tom tedy vyšlo negativně, ovšem z hlediska procentuálních hodnotám jej muselo i mnoho respondentů bez vyznání ohodnotit pozitivně.

graf č. 15

15. Náboženství má pozitivní roli na společnost

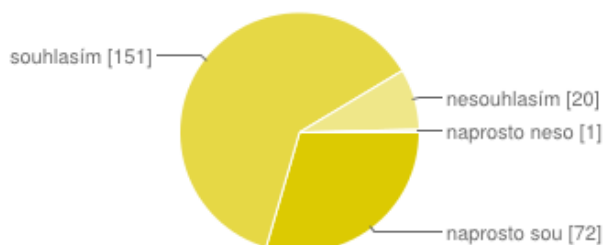
naprosto souhlasím	12	4.9 %
souhlasím	79	32.4 %
nesouhlasím	106	43.4 %
naprosto nesouhlasím	47	19.3 %

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

V otázce důležitosti ochoty respektovat autority nedochází výzkum k odhalení žádného radikálního či antiestablishmentového trendu. Takovými trendy jsou myšleny názory vymezující se vůči konvenčnímu společenskému či ekonomickému pořádku. Naprostá většina dotázaných považuje tuto ochotu za správnou. Jako příklad takovýchto autorit byly v dotazníku považovány především stát, rodina a církev. Respondenti se profilují umírněně, spíše konzervativně v tomto ohledu.

graf č. 16

16. Je důležité umět respektovat autority

naprosto souhlasím	72	29.5 %
souhlasím	151	61.9 %
nesouhlasím	20	8.2 %
naprosto nesouhlasím	1	0.4 %

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Zdali by školství mělo být více prakticky orientováno na uplatnění svých studentů na trhu práce nebo více teoreticky orientované pro celkové obohacení a rozvoj jednotlivce je obtížnou společenskou otázkou. Z odpovědí se dá zjistit, či jsou respondenti více orientováni na své pracovní uplatnění nebo právě obecný rozvoj. 75,5 % podporuje tezi, že tento smysl by měl ležet v přípravě studentů pro trh. Valná většina je tedy nakloněna spíše pragmatickému, a tedy ekonomickému přístupu ke vzdělání. Viz graf č. 17.

graf č. 17

17. Účel škol by především měl ležet v přípravě studentů pro pracovní trh.

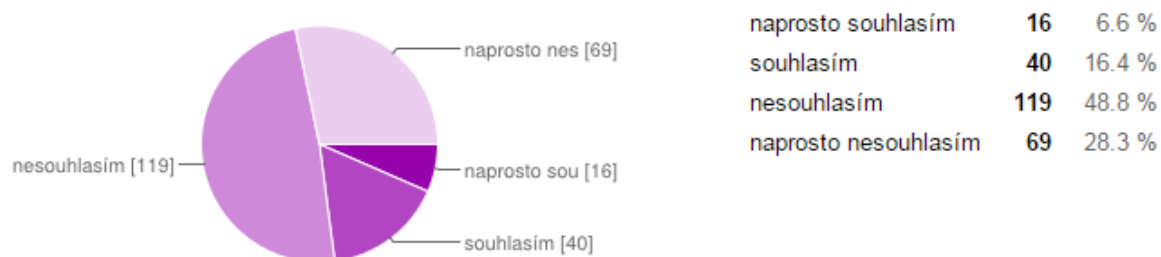

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Následující trojice otázek se orientuje na linii názorové otevřenosti a tolerance, tedy liberálního přístupu na jedné straně a konzervativního, více moralistického pojetí na straně druhé. První z těchto otázek (graf č. 18) se týká tolerance vůči abstraktním druhům umění či sebeprojevu, s níž se respondent může naprosto neztotožňovat. Relativně silných 77,1 % nesouhlasí s tvrzením, že takovéto umění by mělo být vyloučeno z této kategorie a profilující se liberálně.

graf č. 18

18. Abstraktní umění, jež nic nereprezentuje, by nemělo být považováno za umění

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

19. otázka (graf č. 19) je zaměřena na aktuální téma vztahu jedince k míře svobody slova jedince. Respondentovi je položena otázka, zdali by tato svoboda měla být neomezená, 22,1 % naprosto souhlasí a 46,7 % souhlasí s absolutností této svobody. Více než dvě třetiny zastávají liberální pojetí tohoto práva a tedy se nacházejí v opozici vůči vyjmutí určitých témat náboženských či politických z veřejné diskuze.

graf č. 19

19. Svoboda slova by měla být absolutní

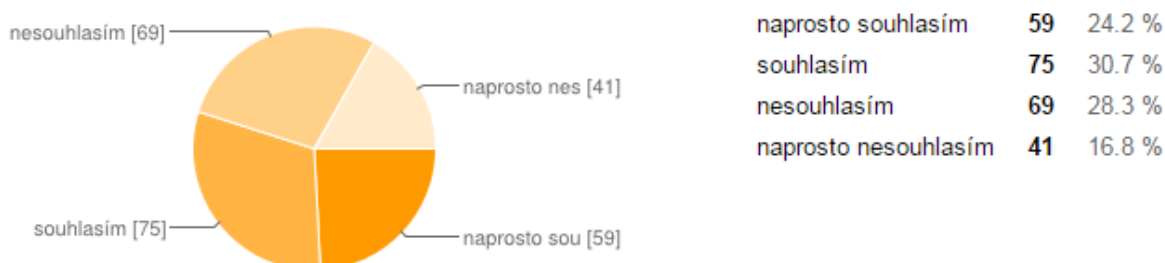

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Kontroverzní otázka zavedení či nezavedení trestu smrti je v tomto dotazníku také otázkou v této části naprosto nejrozporuplnější. Součástí liberálních hodnot je předpoklad, že základem vězeňského systému je především vězňova náprava. Konzervativní přístup je asociován s povinností systému zločince prvotně potrestat a rehabilitace je zde sekundární. 54,9 % se staví pro trest smrti, z toho téměř čtvrtina s tímto naprosto souhlasí. Je otázkou, do jaké míry má trest smrti obecnou podporu, jelikož mladší voliči jsou ve většině případů nejliberálnější složkou voličstva.

graf č. 20

20. Trest smrti by měl být možný v případě nejtěžších trestných činů

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

5.3. Zhodnocení hlavní části dotazníku

Těchto dvacet otázek mělo posloužit k odhalení mnohých názorových preferencí vysokoškolských studentů. Dotazník byl, jak již bylo zmíněno, prezentován studentům UP. Ačkoli je možné, že výzkumný vzorek vzhledem ke své teritoriální omezenosti nemusí uspokojivě představovat názory vysokoškoláků v české společnosti, měl by být dostatečný k naznačení základních tendencí v otázce jejich obecné mentality v souvislosti se společenskými a politickými otázkami. Ve výzkumu byla odhalena překvapivá míra odpovědí přibližujících se k levé části spektra. Ačkoli se v mnoha otázkách často střídal pravicový a celkově neutrální postoj, ten spíše levicový převládal. V tabulce č. 1 se nachází celkový přehled odpovědí se stanovením obecné hodnotové inklinace vycházející z jednotlivých odpovědí.

Tabulka č. 1: Přehled odpovědí

Pořadí	Tvrzení	zcela souhlasí/ souhlasí	nesouhlasí/ zcela nesouhlasí	Hodnotový trend
1.	Čím svobodnější je trh, tím svobodnější jsou lidé	11,5% / 54,1%	31,6% / 2,9%	Ekonomicky pravicový
2.	Bohatí lidé jsou příliš vysoce daněni	4,5% / 22,5%	62,3% / 10,7%	Ekonomicky levicový
3.	Společnost je stále rozdělena do jednotlivých tříd	25,8% / 62,3%	11,1% / 0,8%	Ekonomicky levicový
4.	Míra nezaměstnanosti je důležitější problém než míra inflace	9,4% / 48%	39,8% / 2,9%	Ekonomicky spíše levicový
5.	Velké korporace by měly být regulovány	23,4% / 54,1%	21,3% / 1,2	Ekonomicky levicový
6.	Občan by měl mít právo zaplatit si nadstandardní zdravotní péči	39,6% / 47,1%	11,9% / 4,1%	Ekonomicky pravicový
7.	"Každý podle svých schopností, každému podle jeho potřeb" je dobrá myšlenka	8,6% / 47,5%	36,5% / 7,4%	Ek. středový/neutrální
8.	Zdravotníci by mělo být bezplatné	22,1% / 42,6%	29,1% / 6,1%	Ekonomicky levicový
9.	Vysoké školství by mělo být bezplatné	32,4% / 49,6%	14,8% / 3,3%	Ekonomicky levicový
10.	Žádná média by neměla být (spolu)financována státem	20,9% / 25,4%	42,6% / 11,1%	Ek. středový/neutrální
11.	Marihuana by měla být legalizována pro osobní užití	20,5% / 46,3%	23% / 10,2%	Sociálně liberální
12.	Sňatky homosexuálních párů by měly být legalizovány	36,5% / 41%	11,9% / 10,7%	Sociálně liberální
13.	"Nikdo si svou národnost nevybral, je tedy hloupé být ni hrdý"	9,8% / 12,3%	57,4% / 20,5%	Sociálně konzervativní
14.	Konečné rozhodnutí o možnosti potratu by mělo náležet matce	41% / 49,6%	7% / 2,5%	Sociálně liberální
15.	Náboženství má pozitivní roli na společnost	4,9% / 32,4%	43,4% / 19,3%	Sociálně liberální
16.	Je důležité umět respektovat autority	29,5% / 61,9%	8,2% / 0,4%	Sociálně konzervativní
17.	Účel škol by především měl ležet v přípravě studentů pro pracovní trh	23% / 52,5%	19,7% / 4,9%	Sociálně konzervativní
18.	Abstraktní umění, jež nic nereprezentuje, by nemělo být považováno za umění	6,6% / 16,4%	48,8% / 28,3%	Sociálně liberální
19.	Svoboda slova by měla být absolutní	22,1% / 46,7%	28,7% / 2,5%	Sociálně liberální
20.	Trest smrti by měl být možný v případě nejtěžších trestných činů	24,2% / 30,7%	28,3% / 16,8%	Soc. středový/neutrální

Konečné názorové sklony respondentů byly v tabulce č.1 přiřazovány na základě obecných teorií levice a pravice, jak byly definovány ve druhé kapitole. Hodnoty, jejichž motivací je zásah státu do ekonomiky či jistá míra přerozdělování bohatství byly označeny za ekonomicky levicové. Hodnoty preferující ekonomický individualismus a svobodu trhu byly označeny za ekonomicky pravicové. Složitější situace však nastává v otázkách společenského charakteru, jelikož oba dva proudy sobě mají jisté liberální i konzervativní tendence. V tomto případě byla podstatná míra sociálního progresivismu, která se jak historicky, tak i teoreticky pojí výrazně více s levicí. Hodnoty prezentující majoritní přístup, konformnějšího či reakcionářského charakteru byly označeny za konzervativní. V angloamerické praxi jsou sociálně liberální strany považovány za levici a ty konzervativní za pravici. V evropském kontextu se tyto termíny relativně mísy, avšak dle teorií by měly stále odpovídat levicové části spektra.

Z analýzy jednotlivých odpovědí a tabulky č. 1 tedy vyplývá převážná sociálně liberální a převážná ekonomicky levicová orientace respondentů. V ekonomických otázkách však čísla nedosahovaly silně se profilujících hodnot a lze je považovat za výrazně umírněné až středové. Vysokoškolští studenti jsou ale považováni převážně za voliče pravicových stran. V čem tedy tkví tato nesrovnalost mezi pravděpodobnou orientací a samotnou politickou volbou? Tomuto tématu se bude věnovat následující část, která bude analyzovat druhou část výzkumného dotazníku.

Shrnutí

Z celkového počtu dvaceti otázek, z nichž se deset věnovalo ekonomické a dalších deset sociální problematice, bylo možné vypočítat dostatečně profilující se trend. Vysokoškolští studenti se navzdory obecným předpokladům hodnotově profilují spíše levicově a liberálně. Z ekonomického hlediska je jím blíže například podpora tzv. většího státu, jak vyplývalo z otázek o zdravotnictví, školství či regulací korporací a také pohled na daně či sociální třídy. Celkový Sociální liberalismus (levicový liberalismus) se především projevoval v celkové převaze progresivních postojů, tedy podpoře individuálních práv, například v otázkách sňatků osob se stejným pohlavím, legalizací rekreačních drog nebo absolutnosti svobody slova. Ačkoli se v některých odpovědích projevovaly i pravicové a konzervativní trendy, takto dohromady tvořili pouze 40 % ze všech analyzovaných hodnotových postojů.

6. Volební chování zkoumané skupiny a jeho příčiny

V předchozí kapitole byly skrze analýzu jednotlivých odpovědí odhaleny spíše liberální a levicové tendence respondentů. Tato část bude sloužit k interpretaci jednotlivých postojů prostřednictvím čtyř otázek, u nichž bylo vyžadováno zařazení na škále ve vztahu k jednotlivým společenským problematikám. Z odpovědí na tyto dotazy bude možné porozumět volebnímu chování cílové skupiny a konečně i vysvětlit rozpory mezi reálnými postoji a volebními preferencemi. Nejdříve je však třeba odůvodnit celou tezi o popularitě volby pravicových stran mladou generací.

6.1. Volební chování studentů

Projekt „*Jeden svět na školách*“ již delší dobu organizuje imitace voleb na středních školách všech typů mezi studenty ve věku 15-19 let. V prvních takovýchto volbách, jež imitovaly parlamentní volby 2010, naprosto vyhrály pravicové strany, a to strana TOP 09 s celkovým součtem 26,59 % a ODS s 17,56 %. Procentuální zisk obou těchto stran byl podstatně ještě mnohem vyšší u studentů gymnázií a to v rozmezí i desítek procent. Ve studentských parlamentních volbách 2013 byly tyto výsledky podobné, převážně ve vítězství TOP 09 s 17,8 %. ODS v těchto volbách nahradily Pirátská strana se 17,73 % a ANO 2011 s 13,44 %. Levice v obou těchto volbách propadla (www.jsns.cz).

Z těchto studií vyplývá, že středoškolští studenti volí pravici. Nejvíce pravici volí studenti gymnázií, u kterých se povětšinou předpokládá následné vysokoškolské studium. Průzkumy na takovéto úrovni na vysokých školách prováděny nebyly, ovšem z těchto výzkumů se hypotéza o jejich podobném volebním chování zdá být velice uvěřitelnou. Na základě mediálního pokrytí, vzhledem k počtu článků spoléhajících na tuto skutečnost, a množství převážně levicových intelektuálů jako Jiří Pehe či Jan Keller, kteří se snaží vysvětlit volební chování vysokoškoláků a také jej kritizují, je možné usoudit obecnou pravdivost těchto předpokladů¹⁷.

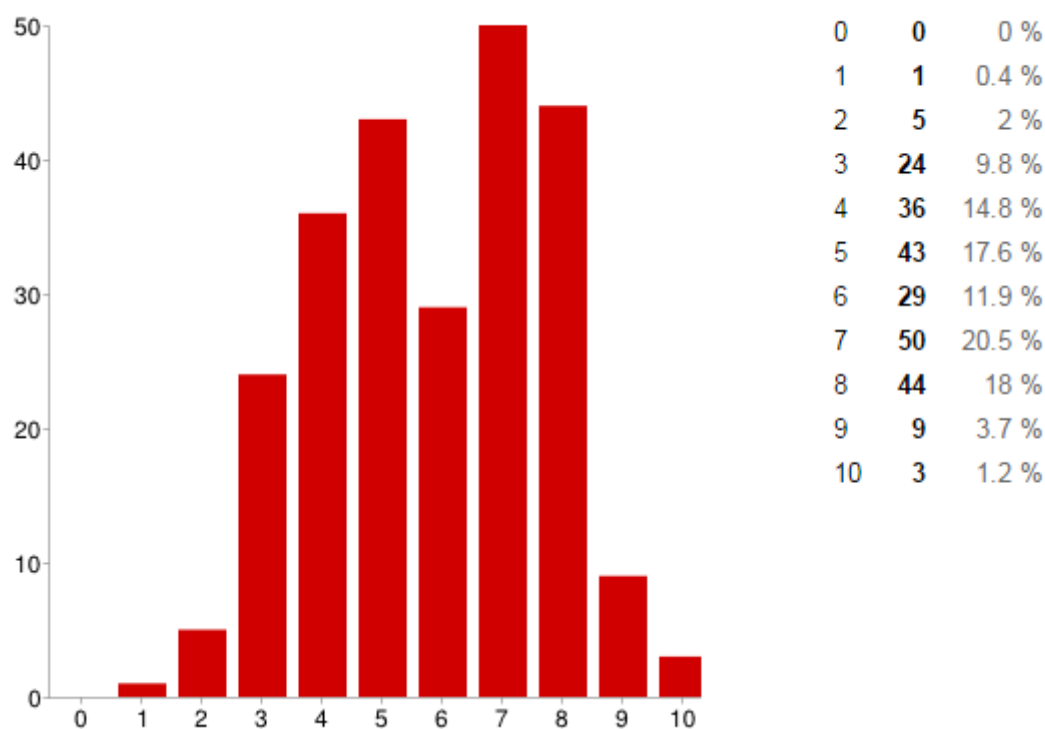
¹⁷ Jiří Pehe napsal článek „*Studenti volí sociální darwinismus*“, Jan Keller se tímto tématem zabýval v eseji „*Dva druhy pravicových voličů*“ (Pehe, 2010), (Keller, 2010).

6.2. Příčiny volebního chování

V druhé části dotazníku byl respondent nejprve požádán o vlastní zařazení na pravolevé škále. Číslem 0 se rozuměla krajní levice a krajní 10 pravice, jak bývá normou u těchto dotazů. Jak již bylo předešle předpokládáno, v otázce vlastního zařazení se respondenti orientovali více doprava. Tato preference ovšem nebyla nijak dominantní a hodnota celkového průměru činí 5,86. Jedná se tedy o víceméně středovou hodnotu tíhnoucí v nevelké míře k pravici. Zajímavým faktem je, že nejvíce respondentů se přihlásilo k hodnotě 7 a 8, tedy k těm více doprava, a podstatně méně k 6, tedy číslu nejvíce se blížícímu celkovému průměru. Třetí místo obdržela hodnota 5, naprostého středu, a čtvrté místo hodnota 4, tedy středolevá. Možnost krajních hodnot napravo, čísel 9 a 10, využilo celkem 4,9 % respondentů. Na druhé straně u hodnoty 1 využil jen jediný respondent. K číslu 0 se nepřihlásil nikdo.

graf č. 21

Kam byste se zařadil(a) na pravolevé škále?

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Co je tedy příčinou nepoměru mezi autentickou hodnotovou orientací a vlastním zařazením na škále spolu s faktickým volebním chováním této skupiny? Vysvětlením by mohlo být posunutí pravolevé osy směrem doleva vzhledem k pozici současných politických stran a především dědictví komunismu, jak je předloženo v díle „*Levice v České republice a*

na Slovensku 1989-2009“ (Bureš et al., 2010). Pokud by komunismus degradoval pojem levice v českém prostředí, a demokratická tradice a antikomunismus byly asociovány s pravicovými stranami, pak by obecně středové, liberální či přímo levicové nesocialistické strany byly v tomto kontextu viděny také napravo. Takovým případem je především Strana zelených a částečně i KDU-ČSL. Jedinou demokratickou stranou, vnímanou nalevo, by v tomto případě byla ČSSD, která by se musela dostatečně vzdalovat od komunistů.

Z těchto důvodů bylo cílem další otázky zjistit vztah respondentů k hrozbě komunismu pro demokracii v současnosti. KSČM tvoří poměrně izolovanou stranu na levém kraji. Ovšem hrozba jejího návratu či vládní spolupráce s ČSSD jsou častými a atraktivními předvolebními tématy většiny ostatních stran. Jestli většina respondentů stále věří v hrozbu návratu komunismu či ohrožení demokracie z jejich strany, jedná se o silný argument pro volbu stran vymezujících se proti nim, v českém kontextu stran pravicových, které mají tímto blíže k tomu, identifikovat se jako obhájci liberální demokracie.

graf č. 22

Považujete komunismus (či spíše KSČM) za hrozbu pro českou demokracii?

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Hodnota 1 v grafu č. 22 znamená *určitě ano*, zatímco hodnota 5 znamená *určitě ne*. Jak z grafu vyplývá hodnotu 1 a 2 uvedlo celkem 63,1 %, 16,4 % se orientují nerozhodně. Výsledek tedy potvrzuje tezi o většinovém protikomunistickém vymezení těchto voličů. Tento postoj tedy může být jedním z hlavních důvodů, které vedou k pravicové volbě a pravicovému sebezaražení této skupiny, které může být v rozporu s jejími faktickými politickými postoji.

Dalším podstatným důvodem popularity pravicových stran může být míra pozornosti věnovaná sociálním sítím zkoumanou skupinou. Jak již bylo teoretizováno ve třetí a čtvrté kapitole, sociální sítě využívá čím dál větší množství lidí a tráví u nich také čím dál více času.

Tyto sítě se zároveň stávají čím dál častěji terčem marketingových kampaní, včetně těch politických. Graf č. 23 se tázal, zda respondenti získávají mnoho informací ze sociálních sítí. Jednotlivé hodnoty byly nastaveny stejně jako u předchozí otázky.

graf č. 23

Získáváte mnoho informací ze sociálních sítí?

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Z výsledků vyplývá, že respondenti opravdu získávají mnoho informací ze sociálních sítí. Pozitivní hodnoty 1 a 2 tvořily celkem 57,4 %. 24,2 % odpovědělo neutrálně a pouze 18,4% se přiklonilo k negativním hodnotám, tedy číslům 4 a 5. Většina respondentů tedy využívá sociální sítě k zisku informací, ovšem informací všeho druhu. Pravicové strany jsou v tomto prostředí mnohem aktivnější, populárnější a sledující nové trendy za účelem své propagace¹⁸. Tato skutečnost dále vysvětluje popularitu pravicových stran. Avšak k ještě přesnějšímu zodpovězení této otázky je třeba zaměřit se na otázku, zda studenti také sledují volební kampaně, jelikož bez jejich sledování by se jakákoli propagace politických stran značně minula účinkem.

Poslední otázka se týká, jak již bylo naznačeno, míry sledování kampaní. Pokud se hodnoty budou podobat těm z otázky předchozí, lze předpokládat obecnou míru pozornosti i ke kampaním probíhajícím na sociálních sítích, ve kterých získají přirozeně nejvyšší pozornost strany tomuto prostředí nejvíce přizpůsobené. Jak z grafu č. 24 vyplývá, frekvence jednotlivých odpovědí je opravdu velice podobná. Celkem 57,3 % se rozhodlo pro kladnou

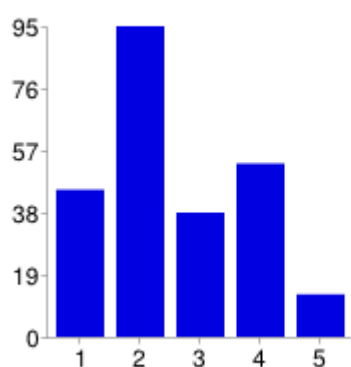
¹⁸ K porovnání příklad oblíbenosti politických stran na sociální síti Facebook. TOP 09 – 93 604 „lajků“, Strana svobodných občanů – 49 792 a ODS – 29 648. Na druhou stranu ČSSD – 16 517 (k 23.4.2015).

odpověď, což téměř kopíruje čísla z předchozího grafu. Až na hodnoty u čísel 3 a 4, které se zdají být ve vztahu k otázce sociálních sítí přehozené, jsou si grafy navzájem velice podobné.

Vzorek respondentů tedy získává množství informací ze sociálních sítí a v podobné míře také sleduje volební kampaně. Za takovýchto okolností není překvapením jejich pozitivní vztah k mnohým pravicovým stranám, především TOP 09. Hlavně tato strana se nejlépe přizpůsobila novým podmínkám, které může aktivně využívat mechanismy sdílení a dalšího šíření skrze nová média a ve výsledku spoluvytvářet informační prostředí pro cílové skupiny. Karta antikomunismu je pro ni a další mnohé pravicové strany také efektivním mobilizačním prostředkem.

graf č. 24

Věnujete pozornost volebním kampaním?

1	45	18.4 %
2	95	38.9 %
3	38	15.6 %
4	53	21.7 %
5	13	5.3 %

(Zdroj: Dotazníkové šetření – Názorová orientace vysokoškoláků)

Shrnutí

Tato kapitola sloužila k zodpovězení mnohých hlavních otázek. Z výzkumu vyplynulo, že respondenti se vnímají na pravolevé škále ztelně více napravo, než je jejich reálná hodnotová orientace. Dále došlo k odhalení jejich podstatně negativního vztahu ke komunismu (či KSČM), kterou stále považují za hrozbu pro demokracii. Tyto skutečnosti mohou být hlavními důvody jejich silného příklonu k pravicovým stranám. Tato teorie je dále podepřena mírou informací, které respondenti získávají ze sociálních médií společně s poměrně vysokou pozorností, věnovanou volebním kampaním.

Závěr

Cílem práce bylo identifikovat a vysvětlit politickou orientaci a volební chování vysokoškolských studentů. Reálná politická orientace se nakonec příliš neliší od té tolik přítomné v západních demokraciích, odlišná je především v její aplikaci. Výsledné, převážně pravicové, volební chování studentů je, mimo jejich demografická specifika, výsledkem kombinací dědictví komunismu a jeho spojení s levicí, efektivnost antikomunismu a i jeho částečné opodstatněnosti, úspěšnější propagace pravicových stran v novém mediálním prostředí a právě neúspěch stran levicových v prostředí stejném.

První kapitola měla za cíl definovat a popsat vysokoškoláky jako sociální skupinu. V této části bylo na tuto skupinu nahlíženo z demografického pohledu a bylo čerpáno z dosavadních hodnotových průzkumů o této skupině. Čeští vysokoškoláci zde byli porovnáváni s celkovou populací a také byla popsána specifika českého vysokoškolského systému a jeho historie, jež mohou ovlivnit názorové preference studentů.

V druhé kapitole teoretické části došlo k jasnému definování pojmů levice a pravice na dvou základních liniích, na kterých se rozlišují. Těmito liniemi byly ekonomické a sociální chápání těchto pojmů. Tento popis se stal základem pro úspěšné rozlišování postojů zkoumané skupiny, k jehož analýze mělo dojít v praktické části.

Kapitola třetí se zaměřila na odkaz komunistického režimu a na jeho ovlivnění chápání principu a praxe demokracie ve zdejších prostředí. Tato historie nejvíce voliče a společnost obecně zasahuje ve formě antikomunismu, jenž se stal nosným a efektivním politickým tématem. Antikomunismus ovlivňuje a především činí obtížnější situaci nekomunistických levicových stran, ve zdejších prostředí prakticky jen jednu stranu, ČSSD. Byla zde předložena hypotéza, že mladí lidé, tedy voliči, na tuto rétoriku a agitaci slyší a jsou jí podstatně ovlivněni. Komunismus považují za hrozbu a levice je s ním velice asociována.

Role médií a především médií nových společně se sociálními sítěmi se staly tématem čtvrté kapitoly. Nová média a především sociální sítě užívají především mladí lidé a tedy jsou i jimi nejvíce ovlivněny. Mechanismy sdílení dat mezi jednotlivými uživateli a propagace informací na celé síti jsou ideálním prostředím pro propagaci politických stran. Strany, které tomuto prostředí dominují, mají možnost oslovit velké množství převážně mladších voličů.

V praktické části práce již došlo k zodpovídání jednotlivých hypotéz. Skrze analýzu dotazníku, jehož hlavní část tvořily dotazy zařazující respondenta na pravolevé škále, byla odhalena převážná levicová orientace skupiny v ekonomické i sociální dimenzi. Tím byla vyvrácena hypotéza o domnělém pravicové orientaci studentů vysokých škol. Ovšem vysvětlení o jejich volebním chování ještě nebylo přítomno. Následná analýza vlastního sebezařazení respondentů korespondovala s představou studentů jako o pravicových voličích. Představa o vlastní orientaci zkoumané skupiny je tedy posunuta podstatně doprava vzhledem k jejich reálným postojům. Tím byla potvrzena druhá hypotéza o pravolevém zmatení studentů, jež vyúsťuje jejich pravicovou deklarací. Tento fakt byl dále potvrzen daty o jejich převážném protikomunistickém vymezení, jež velice pravděpodobně ovlivňuje názory této skupiny.

Data v poslední části dotazníku jasně ukazovala, že studenti do velké míry politické kampaně sledují a stejnou měrou také získávají množství informací ze sociálních sítí. Vzhledem k přesouvání pozornosti k těmto sítím a stranám v českém prostředí, které jsou zde nejméně aktivní, vše naznačuje, že teorie o úspěchu pravicových stran v působení na tuto skupinu je opodstatněná. Levicové strany zde svou pozornost ztrácejí a strany jako TOP 09, a také daleko menší Strana svobodných občanů se těší největší podpory této skupiny z důsledku svého efektivního marketingu v novém prostředí. Hypotéza o úspěchu těchto stran tedy byla potvrzena.

Celkově bylo zjištěno, že zkoumaná skupina vysokoškoláků projevuje výrazné sociálně liberální tendence a spíše převažující ekonomicky levicové názory. Hodnotově se tedy respondenti nijak znatelně neliší od stereotypu svých západních protějšků. Odlišnosti se projevují především v jejich převážném pravicovém sebezařazení a většími sympatiemi ke stranám pravicovým.

Ačkoli byl cíl práce z velké části naplněn, tento výzkum vytváří prostor pro velké množství dalšího výzkumu. Tato práce neobsahovala kvalitativní přístup k tématu. Z tohoto důvodu by právě různé kvalitativní metody, orientované např. na rozhovory se studenty, mohly nabídnout hlubinný náhled na světový názor a úroveň vlivů, vytvářejících mentalitu skupiny vysokoškoláků. I další metody kvantitativního výzkumu se zde nabízejí. Průzkumy o vztazích této demografické skupiny k jednotlivým stranám, osobnostem, či historickým událostem, mohou poskytnout také hlubší rozjasnění této problematiky.

Odborné domácí literatury, jež by se dostatečně zabývala přímo problematikou hodnotových a volebních preferencí vysokoškoláků, nebylo dostatek. Avšak literatury zabývající se jednotlivými skutečnostmi, které mají přímý vliv na utváření volebního chování vysokoškoláků, bylo mnoho v české i cizojazyčné formě. Bylo použito také množství sekundárních zdrojů, kterými byly různé dodatečné statistické průzkumy i články z médií.

Seznam pramenů a literatury

Monografie:

Bednář, Vojtěch. 2011. *Internetová publicistika*. Praha: Grada.

Bobbio, Norberto, Allan, Cameron. 1997. *Left and Right: The Significance of a Political Distinction*. Chicago: University of Chicago.

Bureš, Jan, Jakub Charvát, Petr Just a kol. 2010. *Levice v České republice a na Slovensku 1989–2009*. Plzeň: Aleš Čenek, s.r.o.

Gaus, Gerald, Shane D, Courtland. 2011. *The “New Liberalism“*. The Stanford encyclopedia of Philosophy.

Glyn, Andrew. 2001. *Social Democracy in Neoliberal Times: The Left and Economic Policy Since 1980*. Oxford University Press.

Kopeček, Lubomír. 2010. *Éra nevinosti: Česká Politika 1989–1997*. Brno: Barrister & Principal.

Koubek, Jiří, Martin, Poláček. 2013. *Antikomunismus: Nekonečný příběh české politiky*. Praha: Friedrich-Ebert- Stiftung e.V.

Lukes, Steven. 2003. *Epilogue: The Grand Dichotomy of The Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press.

Matějů, Petr, Jana, Straková. 2006. *(Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*. Praha: Academia.

McCombs, Maxwell. 2009. *Agenda Setting: Nastolování agendy – Masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál.

Mertes, Tom. 2004. *A Movement of Movements*. New York: Verso.

Pehe, Jiří. 2010. *Demokracie bez demokratů: Úvahy o společnosti a politice*. Praha: Prostor.

Prudký, Libor. 2004. *Hodnoty a normy v české společnosti: Stav a vývoj v posledních letech*. Brno: CERM, s.r.o.

Prudký, Libor, Petr Pabian, Karel Šíma. 2010. *České vysoké školství: Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání*. Praha: Grada Publishings. a.s.

Wasserman, Stanley, Katherina, Faust. 1994. *Social Networking Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

Prameny:

Keller, Jan. 2010. „Dva druhy pravicových voličů“. *blisty.cz* (cit. 26.4.2015) dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/51696.html>

Keller, Jan. 2011. „Jan Keller o mladých“. *parlamentnilisty.cz* (26.4. 2015) dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Profesor-Keller-o-mladych-Nosi-nos-nahore-voli-TOPku-Tvrde-narazi-211111>

Lenhart, Amanda, Kristen Purcell, Aaron Smith, Kathryn Zickuhr. 2010. „Social Media & Mobile Internet Use Among Teens by Young Adults“. *pewinternet. Org* (cit. 26.4.2015) dostupné z: http://www.pewinternet.org/files/old-media/Files/Reports/2010/PIP_Social_Media_and_Young_Adults_Report_Final_with_toplines.pdf

Pehe, Jiří. 2010. „Studenti volí sociální darwinismus“. In: *Deník referendum (online)*. (cit. 26.4.2015) dostupné z: <http://www.pehe.cz/zapisnik/studenti-voli-socialni-darwinismus>

Voňavková, Anna. 2010. „Kdo volí sociální demokraty“. *denikreferendum.cz* (cit 26.4.2015) dostupné z: <http://denikreferendum.cz/clanek/3796-kdo-voli-socialni-demokraty>

Wortham, Jenna. 2012. „Campaigns Use Social Media To Lure Young Voters“. *nytimes.com* (cit. 26.4.2015) dostupné z : http://www.nytimes.com/2012/10/08/technology/campaigns-use-social-media-to-lure-younger-voters.html?_r=0

www.europa.eu. „Gini coefficient of equivalised disposable income“. (cit. 28.11.2015) dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tessi190>

www.jsns.cz. „Studentské volby 2010“. (cit. 26.4.2015) dostupné z: https://www.jsns.cz/data/jsns/FILES/PDF/Studentske_volby_130510.pdf

www.jsns.cz. „Studenské předčasné parlamentní volby 2013“. (cit. 26.4.2015) dostupné z:
https://www.jsns.cz/data/jsns/IMAGES/KDO_JINY/SPPV2013_vysledky_FINAL.pdf

www.sociologyguide.com. (cit 28.11.2015) dostupné z:
<http://www.sociologyguide.com/basic-concepts/Social-Groups.php>

www.statista.com. (cit. 28.11.2015) dostupné z:
<http://www.statista.com/statistics/266228/youth-unemployment-rate-in-eu-countries/>